

Neprávem odsuzovaný smrk ztepilý patří k domovským dřevinám. Roste u nás už osm tisíc let, potvrdili vědci

Víte, že díky smrku byly v minulosti zachráněny naše lesy? Zajímá vás, proč ve středověku začaly ubývat lesní plochy, jak smrk zachraňoval životy horníkům a jestli patří původní dřeviny na našem území?

Víte, že díky smrku byly v minulosti zachráněny naše lesy? Zajímá vás, proč ve středověku začaly ubývat lesní plochy, jak smrk zachraňoval životy horníkům a jestli patří původní dřeviny na našem území? Odpovědi najdete v našem článku.

Smrk ztepilý dostal v době poslední velké kalamity neprávem nálepku stromu, který může za kůrovcovou kalamitu. Ostatně i označení kůrovcové kalamity není přesné. Vystala také otázka, jestli vůbec smrk patří do českých lesů a zda by se u nás měl pěstovat. Extrémní názor dokonce hovoří o jeho vytlačení z české krajiny, protože není původní dřevinou. Jak je to ale doopravdy? Kde začíná příběh smrku, na jakých místech rostl, v čem lidem pomohl a proč se na něj dnes někteří dívají skrz prsty? Dejme slovo vědcům z Univerzity Karlovy, kteří svým výzkumem radikálně změnili pohled na vývoj středoevropských lesů.

Pyly odhalil stáří původu dřevin na našem území

Více než třetinu rozlohy České republiky pokrývají lesy, z nichž polovina patří smrku ztepilému. Do dlouhotrvající debaty, zda patří, nebo nepatří smrk k původním dřevinám na našem území, vnesli vědci objasnění díky pylové analýze. Pyl je totiž velmi odolný a vydrží v půdě i miliony let. Okem neviditelná pylová zrnka jsou stopami, pomocí kterých mohou paleoekologové, klidně jim říkejme neformálně vědeckí detektivové, odhalit, které dřeviny rostly v krajině před mnoha lety. Na základě znalostí o produkci a šíření pylových zrn mohou velmi přesně popsat vegetaci, která se na našem území vyskytovala a jak se postupem času proměňovala.

Součástí smíšených lesů před osmi tisíci lety byl i smrk ztepilý

Lidský život je ve srovnání s věkem stromů krátký, proto se nám může zdát, že vývoj lesů je neuvěřitelně dlouhý. Ale je také velmi zajímavý a my budeme struční. Výchozím bodem je konec doby ledové. K rozvoji lesů došlo po prudkém

oteplení, které začalo před 11 700 lety. Prvními dřevinami na našem území byla osika, borovice lesní a bříza bělokorá. Před osmi tisíci lety se klima více méně ustálilo a do krajiny vneslo optimální podmínky pro rozvoj lesů. Vlivem odlednění severních výběžků kontinentů stoupla hladina moří na současnou úroveň. Kromě habru obecného u nás už rostly všechny současné dřeviny. Světlé kontinentální lesy tvořené břízou, borovicí a dubem sice hodně ustoupily, ale nezmizely. Na scénu přišel také smrk ztepilý. Pylová analýza jasně potvrdila, že v naší krajině je tento jehličnan doma už osm tisíc let. Byl součástí všech pestře smíšených lesů. Z fosilních dokladů vyplývá, že rostl jak ve vlhkých horských oblastech, tak i v nížinách.

Změna klimatu přinesla před čtyřmi tisíci lety „nové lesy“ podobné těm současným

Nálezy pylových zrn a jejich následná analýza ukázala měnit se dobu, která vrcholila před čtyřmi tisíci lety. Chladnější a vlhčí klima způsobilo proměnu, která svým dílem přispěla k rychlejšímu ochuzení kompletní zásoby dřevinných druhů. To, co některým nevyhovuje, jiným se může jevit jako příležitost. Svě šance se chopil buk, který na ni dlouho čekal. Klimatické změně se přizpůsobila jedle, habr, borovice a smrk. Na ústup se daly jilmy, lípy, javory, lísky a jasan ztepilý. Tyto „nové lesy“ byly podobné těm, které známe ze současnosti. Jen jedle zmenšila své území, protože ji napadla v novověku houbová nákaza. Nejnovější vědecký výzkum konečně přinesl odpověď na otázky o původu a přirozeném výskytu smrku ztepilého. Ano, patří k původním dřevinám. Stejně jako borovice, buk a tis červený.

Kováři a skláři potřebovali dřevěné uhlí, zemědělci pastviny. Lesy jim ustoupily

Říká se, že největším nepřítelem rovnováhy v přírodě je člověk sám. Do přírodních ekosystémů zasáhli svou činností už pravěcí lidé. Zemědělství vyžadovalo ornou půdu, kterou získávali odlesněním, například vypalováním. Dobytek potřeboval místo pro svou pastvu, které získávali stejným způsobem. Krajina se tak proměňovala i pod těmito vlivy, které bychom dnes nazvali prvním osídlováním. Plocha českých lesů však začala nejvíce klesat ve středověku, kdy např. na rozvíjející se kovářskou výrobu bylo potřeba velké množství dřevěného uhlí.

Od 15. do 18. století dostávaly české lesy pěkně zabrat. Buk bylo potřeba ve sklářství, z dubu se dělaly pražce pro železnice, lesy ustupovaly pastvinám. Velkým odběratelem smrkového dřeva byl důlní průmysl. Havíři (dnes horníci) ho používali na výdřevu štol. Smrková výdřeva v dolech po desetiletí zachraňovala lidské životy. Když se hnulo podloží v dolech a hrozilo zasypaní havířů, výdřevy ze smrkového dřeva, dříve než se opravdu zlomily, začaly nejprve prskat. Tím varovaly havíře, aby co nejrychleji utekli. Žádné jiné dřevo to neumí.

Na úbytku lesů se podepsal také export a zájem o konkrétní typy zboží. Nejvíce to odnesl tis červený. Z jeho pružného a pevného dřeva se vyráběly luky a dekorativní obklady. Cílená těžba zapříčinila jeho vymizení. Intenzivní využívání krajiny pro průmyslové a zemědělské účely i pro stavbu měst se zásadním způsobem podepsalo na snižování plochy lesů.

Strom, který zachránil české lesy

Odlesněné plochy bylo potřeba znovu rychle zalesnit. Nejvhodnější dřevinou byl smrk. Dokázal růst na mnoha místech, nebyl náročný, navíc jeho dřevo bylo všestranně využitelné. Tento zelený hrdina pomohl ke znovuzalesnění obrovského území současné České republiky. Díky své univerzálnosti se stal oblíbenou a také hlavní hospodářskou surovinou českých lesů. Proto začaly již v 18. století vznikat monokultury smrku. Monokultura, tedy jednodruhový les, se dnes

nahrazuje lesy smíšenými, které jsou ekologicky i funkčně vyváženější. Smrk ztepilý v nich má stále své důležité místo.

A co kůrovec? Jak to s ním tedy bylo? Současná klimatická změna se projevuje zejména suchem. Nedostatek vody, i té podzemní, pociťují nejen zemědělci, ale projevuje se i v lesích. Stromy oslabují a schnou. Stávají se náchylné k napadení různými druhy škůdců. A tak to bylo i se smrkem v minulých letech. Kvůli nedostatku podzemní vody nemohl tvořit pryskyřici, která by za běžných podmínek kůrovci zalepila cestičky a zničila by je. Kalamita to bezesporu je. Ale je důležité znát pravou příčinu. To je ovšem na další příběh...